

Eta orain zuk

Ikuslegoaren rolaren eta parte-hartzearen gaineko gogoeta ez da arte eszenikoetan gai berria. Ikus arteetan ez bezala, non denborak eta espazioak banatzen dituen artista, artelana eta ikuslea, eszenan konfrontazio zuzena egoten da. Ondorioz, ezin ezaugarri horren gaineko hausnarketa uxatu. Askotan, izan ere, gizartearen kontzientzia pizteko erabili izan da; esaterako, Bertolt Brechten kontzientzia pizteko erabilitako «aldentze efektuaren» bidez: aktoreak publikoari zuzentzen zitzaizkion, edo pankarten bidez esaten zitzairen zer gertatuko zen gero. Horrela, ikuslegoak ez zuen pertsonaiekin modu sentimental batean identifikatzea lortzen; antzerki bat ikusten ari zela azpimarratzen zitzaion, horretan agertzen ziren ideien gogoeta razionala egin zezan.

Ez dira arraroak, beraz, ikusle-aktore binomiotik aldentzen diren erlazioak ezartzen saiatzen diren praktika eszenikoak. Aldagarria dena, ordea, horien arrakasta da. Azken hilabeteetan aukera izan dut ildo horretan lan egiten zuten hainbat espektakulu ikusteko, aplikazio desberdinen adibide ederrak eman ditzaketanak.

Horietako bat Galiziako Chévere taldearen eskutik dator, Bilboko La Fundiciónen, *Citizen* lana antzetzu zuenean. Amancio Ortegaren igoera kontatzen duen antzerki epiko bikain batean datza, pertsonaia horren mentalitatea eta bere jatorrizko lurraldearen gainean izan zuen eragina erakutsiz. Bikaina, azken aktoan gertatzen zenarengatik ez balitz: globalizazioaren gaia ukitzerakoan, aktore nagusiak publikoari zuzendu eta honako galdera botu zion: «Zuei ze iruditzen zaizue soinean daramagun arropa guztia Txinan egina egotea?». Galderarekin batera ikusle-aktoreen arteko

murrua altxatu zen: galderaren xinpletasun gehiegizkoak, hiru orduz ikusle pasibo moduan egon eta gero konplexutasun handiko eztabaida batean rol aktibo bat inposatu nahi izateak, giro arrotz eta pertsona ezezagunez inguraturik, guztiak lagundu zuen saiakeraren porrotean. Antzerki taldearen esperientziarengatik ez balitz, aktoreen artean eztabaida hasi eta zertxobait piztea lortu zutenak, isiltasuna eta deserosotasuna izango zen nagusi. Parte-hartzearen biolentzia deitu ahalko zitzaion horri, hau da, ikusleari eszenatik banatzen duen espazioa denbora guztian agerian utzi eta gero, une murriz batez parte-hartzearen komeria inposatzen zaionean.

Oso esperientzia desberdina izan zen Ruemaniak kolekti-boaren *Sergei* piezarena. Ikusle kopuru urria sartu ginen Alhondigako erakusketa areto hutsetara, bertan hiru dantzariak topatzeko. Hasiera-hasieratik eszena eta harmailaren arteko mugarik ez zen ezarri: gure artetik abiatu ziren dantzariak, eta unez une espazioen esanahia aldatuz joan ziren: hasieran beraiek antzezteko erabiltzen zuten espazioan utzi gintuzten, hori harmaila sinboliko bihurtuz, eta haiek ondokora pasatu ziren; gero, gu espazio horretara gonbidatu gintuzten, berriz ere ikusi-antzeztu arteko guneak banatu gabe. Eurek «kolonizatzen» zuten espazioa, ondoren guri uzteko. Horrela, erosotasun sentsazio bat sortuz joan zen, non denok maila berean geunden, nahiz eta eginkizun desberdinekin: ikusleoi gauza gutxi eskatzen zitzaigun, inoiz ez besteen aurrean agerian edo urduri utzi ahal gintuztenak, eta beste ikusle guztiek ere gauzatuko zituztenak; kolekti-boa zen gure ikuslego lana. Bitartean, antzezleek antzezle izaten jarraitzen zuten, nahiz eta hurbiltasun batean kokatu.

Nabaria zen azken lan horretan egile eta ikusleen arteko enpatia: egileek euren buruak ikuslearen lekuan kokatu zituzten, ikusle bihurtu ziren proiektua garatu bitartean, eta ikusle horien presentzia onartuz, hori espektakuluan barneratzen saiatu ziren, biolentziazko egoerarik sortu gabe. Ez zioten sentimentaltasunari uko egin, baina horren bidez in-

dar handiko egoerak sorraraztea lortu zuten, denon artean banatutako erresponstabilitate gozagarri batera iritsiz.

Otsoen hila Grezian

Grezia sutan dago, metaforikoki zein fisikoki, hitz hauek idazten ari naizen honetan. Hamaikagarren berrerostearen ondoren, bi urtez jarraian zergen igoera pairatu eta gero etorkizunerako hobetzearen itxaropena galdua, biztanleria kalera atera da euren egoera gorria salatzen. Diotenez, azken urtean asko nabaritu da bizitza-kalitatearen jaitsiera: nabarmen igo da etxerik gabeko pertsonen kopurua, baita depresio kasuak ere; dendetan gero eta gehiago dira hurrengo hilabeteko diru-laguntza murrizak itxaron behar dituztenak kontua ordaintzeko.

Azken neurri-paketea onartzearen bezperan iskanbilak egon dira eta hainbat eraikinei su eman zaie; eta su hori frustrazioarena da, ongi baitakite kalera atera zein irten ez direnek erabakiak aspaldi ez daudela haien esku. Zulora sartu dituztenek, kudeaketa txarra, ustelkeria eta handinahia medio, ez dituzte inoiz kontuan hartu erabakiak hartzeko orduan. Hasiera batean, behin bozka eginda boterea berreskurazina delako herriarentzat; orain, gainera, oligarkiaren itzulera justifikatua (euren ikuspegitik, noski) datorkigulako: horrelako egoera kritikoa, espezialistek jendeak nahi ez dituen erabakiak hartu behar dituzte, «guztion onerako».

Askotan errepikatzen zaigu greziarrek asmatu zutela demokrazia. Egia da, baina beharbada ez borobila. Hasteko, garairako aurrerapen itzela bazen ere, Atenasko demokrazia biztanleriaren zati txiki batek besterik ez zuen parte hartzen. Emakumeek ez zuten eskubide politikorik, ezta esklaboek ere; eta haiekin batera metekoak zeuden (Atenasen finkatutako beste polisetakoa biztanleak, kanpoko merkataria, esklabo askeak eta abar), hots, hiritarrak ez izateagatik eskubide politikorik ez zutenak. Guztira, gizartearen %10 batek zuen asanbladan parte hartzeko ahalmena.

Bestalde, ez da ahaztu behar demokrazia Atenasen garrantzien bitartean, Espartan oligarkia zela nagusi, historian garrantzi handiko aginte sistema. Oligarkian, lurra eta botere ekonomiko eta soziala zuten familiek hartzen zuten boterea, eta euren zirkuluan oinordetzen zuten, beren menpe zeuden guztientzako erabakiak hartuz.

Estatuak handituz eta kapitalismoa garaituz joan ziren heinean, demokraziaren bertsio berri bat osatu behar izan zen, gaur egun daukaguna: hautaketan oinarritutakoa, non erabakitzeke boterea lau urtean behin ematen zaigun, baldintza batez bakarrik: gauerdia iristerako, Errauskinek bezala, boteretsuei itzuliko diegula. Egun, Atenas eta Espartako biztanleen ondorengoek ezintasunez sufritzen dute denok dakiguna: ustezko demokrazia baten ondorioz, oligarkiak iruzur egiten diela, euren banku, nazioarteko enpresa eta europar parlamentuetatik. Parte-hartzearen biolentzia deitu ahalko zitzaion horri, hau da, ikusleari eszenatik banatzen duen espazioa denbora guztian agerian utzi eta gero, une murriz batez parte-hartzearen komeria inposatzen zaionean. Eta oraindik eskerrak eman behar dituzte kontinenteko Agintari Handiek meteko izendatu ez ditzaten.

ARCOko irribarre arkaikoa

Otsaileko hirugarren asteburuan, urtero bezala, artistak, galeristak, komisarioak, bildumatzaileak, museoko langileak eta, orokorrean, artearen munduko denetarikoak elkartu ziren Madrilen artearen merkatuaren festa ez horren loratua ospatzeko ARCOn. Ez horren loratua, batez ere, krisi orokorrak eragin handia izan duelako salmentetan: inoiz baino aberatsago diren bildumatzaile dirudun gutxi batzuk ezik, IFEMAko pabilioien aurrean beti bezala limusina metaforiko batean agertu direnak, beste guztiak ahal duten moduan iritsi direlako, arrastaka askotan, egindako inbertsioa berreskuratzeko itxaropenez beteak eta betebeharrezko irribarrez horniturik.

Askorentzako kostata jantzitako irribarrea izan da, ARCO-ren aste berean indarrean jarri baitzen lan-erreforma, edo beharbada hobe legoke Dontzeilen Sakrifizioa deitzea, langile guztioi edozein momentutan geure lanaren ataritik atera eta sumendira bidaliak izateko arriskuan jartzen gaituelako.

Komunikabideek askotan artistaren irudi guztiz faltsua ematen dutenez (Barceló edo Tapiès bezalako pertsonaia kongsakratu eta mediatikoak batez bestekoaren ordezkari izango balira legez aurkeztuz), askok pentsatuko dute erreformak ez diela artistei eragiten. Akats larria. Ere muak-ek antolatutako hitzaldietan Juan Luis Morazak adierazi zuenaren arabera, Euskal Herriko artista «profesionalen» artean ehuneko bat bakarrik bizi da artearen produkzioaz. Beste guztiek oinarrizko diru-saria irakaskuntza, diseinu, zapaten salmenta, liburuen banaketa edo bestelako mota askotako aktibitateetatik jasotzen dute, artearekin sarrera horiek borbilduz edo hurrengo proiektuen produkzioa ordainduz. Urteak daramatzate artistek profesionalizaziorako neurriak eskatzen, zenbaitetan aurrerapenak lortuz, beste askotan ez. Eta erreforma horrek lanaren balioa inoiz baino beherago uzten badu, espekulazio, inbertsio eta esplotaziorako ateak are gehiago zabalduz, are aukera gutxiago artistek euren lanarengatik kobratzeko. Edozein merkatutan bezala, lanak gainbalioa hartzen duen heinean, eta ondorioz artistengandik aldentzen den bitartean, ematen duelako benetan aberasteko aukera.

Gainera, beste bi alderdiotatik eragiten dio krisiak eta erreformak artean egindako lanari: batetik, garrantzitsua goa kontsideratu da enpresei eta bankuei diru-laguntzak ematea, eta kultura instituzioei murriztea, boterean zeresana dutenak pozik mantentzeko; horrek museo eta erakusketak aretoetako posibilitateak murriztu eta euren langileen postuak ere arriskuan jartzen ditu, adibide ederra Oloteko Espai Zer01 aretoan aurki dezakegularik. Eta, bestetik, artista, komisario eta kritikariek askotan diru-ordaina beste lanbide batetik ateratzen badute, erreformaren mozketen bel-

dur izateko arrazoiak dituzte: soldata-murrizketa, orduen gehitzea edota langabezia etor daitezke edozein momentutan. Horrek guztiak, argi dago, ez dio arteari dedikatzen zaion denbora eta arretari laguntzen.

Hala ere, ARCOko espektakuluan parte hartu behar da, ezin da hutsik egin, panoramaren aurpegi bat izateko. Parte-hartzearen biolentzia deitu ahalko zitzaion horri, hau da, ikusleari eszenatik banatzen duen espazioa denbora guztian agerian utzi eta gero, une murriz batez parte-hartzearen komeria inposatzen zaionean.¶